

NEMIS TILINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TALABALARNING OG'ZAKI NUTQ KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Zulunova Moxidil Murodjon qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada nemis tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonida talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish metodikasi tadqiq etilgan. Maqolada og'zaki nutq kompetensiyasining tarkibiy qismlari, uni shakllantirishda zamonaviy raqamli vositalarning – video-konferentsiya platformalari, podkastlar, nutqni tanish dasturlari, sun'iy intellektga asoslangan suhbatdosh-botlar va mobil ilovalarning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Tayyorlov, reproduktiv-mashq, kommunikativ-produktiv va baholash-refleksiya bosqichlaridan iborat metodik model ishlab chiqilgan hamda uning samaradorligi tajriba-sinov ishlari natijalari asosida statistik jihatdan asoslangan.

Аннотация. В статье исследуется методика развития компетенции устной речи студентов на основе цифровых технологий в процессе обучения немецкому языку как иностранному. Рассмотрены структурные компоненты компетенции устной речи, а также педагогический потенциал современных цифровых средств – платформ видеоконференций, подкастов, программ распознавания речи, чат-ботов на основе искусственного интеллекта и мобильных приложений. Разработана методическая модель, включающая подготовительный, репродуктивно-тренировочный, коммуникативно-продуктивный и оценочно-рефлексивный этапы; её эффективность подтверждена результатами опытно-экспериментальной работы.

Abstract. This article examines the methodology of developing students' oral speech competence based on digital technologies in the process of teaching German as a foreign language. The structural components of oral speech competence are analysed, along with the pedagogical potential of modern digital tools — video-conferencing platforms, podcasts, speech-recognition software, AI-based conversational agents and mobile applications. A methodological model comprising preparatory, reproductive-training, communicative-productive and evaluative-reflective stages is proposed, and its effectiveness is substantiated through the results of an experimental study.

Kalit so'zlar: nemis tili, og'zaki nutq kompetensiyasi, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, masofaviy ta'lim vositalari, sun'iy intellekt, chet til o'qitish metodikasi.

Ключевые слова: немецкий язык, компетенция устной речи, цифровые технологии, коммуникативная компетенция, средства дистанционного обучения, искусственный интеллект, методика обучения иностранным языкам.

Keywords: German language, oral speech competence, digital technologies, communicative competence, distance-learning tools, artificial intelligence, foreign language teaching methodology.

KIRISH. Jahon miqyosida ta'lim tizimining raqamlashtirilishi va xorijiy tillarni chuqur o'rganishga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi nemis tilini o'qitish metodikasi oldiga sifat jihatidan yangi vazifalarni qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganish tizimini takomillashtirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ yo'naltirilgan, amaliyotga tayanuvchi til o'qitish metodikasini joriy etishni dolzarb vazifa sifatida belgilaydi¹.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy auditoriya sharoitida talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish uchun ajratilgan vaqt va nutqiy amaliyot imkoniyatlari cheklangan bo'lib, bu holat ko'pincha talabalarning grammatik va leksik bilimlari bilan ularning bevosita muloqotga kirishish, fikrini erkin va izchil ifodalash ko'nikmalari o'rtasida nomutanosiblik yuzaga kelishiga olib keladi. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi ushbu muammoni hal etishning samarali yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda, chunki ular auditoriyadan tashqarida ham til muhitini sun'iy yaratish, haqiqiy (autentik) nutqiy vaziyatlarga jalb qilish va individual nutqiy faollikni oshirish imkonini beradi. Mavzuning dolzarbligi quyidagi omillar bilan belgilanadi: birinchidan, raqamli avlod vakillari bo'lgan zamonaviy talabalarning o'quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga bo'lgan ustuvor moyilligi; ikkinchidan, Yevropa tillar uchun umumiy tayanch tizimi (CEFR) talablariga muvofiq og'zaki muloqot ko'nikmalarini amaliy faoliyatga yo'naltirilgan tarzda baholash zaruriyati; uchinchidan, pandemiyadan keyingi davrda masofaviy va aralash (blended) ta'lim shakllarining barqaror tus olishi.

Tadqiqotning maqsadi — nemis tilini o'qitish jarayonida talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish va uning samaradorligini tajriba-sinov yo'li bilan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: og'zaki nutq kompetensiyasining lingvodidaktik mohiyatini ochib berish; nemis tilini o'qitishda qo'llaniladigan raqamli vositalarni tasniflash va ularning pedagogik imkoniyatlarini

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xorijiy tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-sonli qarori, 2012-yil 10-dekabr.

tahlil qilish; bosqichma-bosqich metodik modelni ishlab chiqish; modelning samaradorligini pedagogik tajriba orqali tekshirish.

Tadqiqotning ob'ekti — oliy ta'lim muassasalarida nemis tilini o'qitish jarayoni, predmeti esa — ushbu jarayonda raqamli texnologiyalar vositasida talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasidir. Tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatish, pedagogik tajriba-sinov va matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda nemis tilini o'qitishda og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan raqamli vositalar ilk bor funksional tamoyil asosida tasniflangan hamda ularning har biri kommunikativ mashg'ulotning muayyan bosqichi bilan uzviy bog'langan holda bosqichli metodik modelga birlashtirilgan. Shuningdek, model samaradorligini baholash uchun CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan mezonlar tizimi ishlab chiqilgan bo'lib, u nafaqat nutqning to'g'riligini, balki uning ravonligi va o'zaro ta'sir sifatini ham miqdoriy jihatdan baholash imkonini beradi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati uning natijalari oliy ta'lim muassasalarida nemis tili o'qituvchilari tomonidan darslarni loyihalashtirishda, o'quv-metodik majmualar va ishchi dasturlarni takomillashtirishda, shuningdek, pedagogik kadrlarning malakasini oshirish kurslari mazmunini boyitishda bevosita qo'llanilishi mumkinligi bilan belgilanadi. Ishlab chiqilgan bosqichli model boshqa xorijiy tillarni (ingliz, fransuz, ispan va boshqalar) o'qitish amaliyotiga ham moslashtirilgan holda tatbiq etilishi mumkin.

Og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari. **Og'zaki nutq kompetensiyasi til o'rganuvchining fikrini og'zaki shaklda to'g'ri, izchil va vaziyatga mos ravishda ifodalash, shuningdek, muloqot jarayonida sherigining nutqini idrok etish va unga adekvat reaksiya berish qobiliyati sifatida ta'riflanadi². Bu kompetensiya faqat til birliklarini bilishni emas, balki ularni real vaqt rejimida, nutqiy vaziyatga mos holda qo'llay olishni ham nazarda tutadi. Yevropa tillar uchun umumiy tayanch tizimida³ og'zaki nutq ikki ko'nikma turiga — monologik nutq (sözlü ifoda) va dialogik nutq (o'zaro muloqot) ga ajratiladi hamda har bir til darajasi (A1–C2) uchun aniq deskriptorlar belgilangan. Ushbu deskriptorlar talabalar nutqini baholashda ob'ektiv mezon vazifasini bajaradi.**

Metodika fanida og'zaki nutq kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat deb hisoblanadi: fonetik-intonatsion to'g'rilik (talaffuz, urg'u, ohang), leksik-

²Bygate M. Speaking. – Oxford: Oxford University Press, 1987. – P. 5–12 (2019 yilgi qayta nashri).

³Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2001. – P. 26–29, 58–61.

grammatik to'g'rilik, nutqiy ravonlik (fluency), mazmuniy izchillik (coherence) hamda nutqiy o'zaro ta'sir (interaction) ko'nikmasi. Ushbu tarkibiy qismlarning barchasini bir vaqtning o'zida rivojlantirish an'anaviy metodlar doirasida murakkab pedagogik vazifa hisoblanadi.

⁴J.J. Jalolov ta'kidlaganidek, chet til o'qitishda nutqiy faoliyatning barcha turlari — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish — o'zaro uzviy bog'liq holda, kommunikativ yondashuv asosida shakllantirilishi lozim, aks holda o'quvchida "passiv bilim" shakllanib, u nutqiy vaziyatda amaliy qo'llanilmay qoladi. Shu bilan birga, an'anaviy auditoriya mashg'ulotlarida har bir talabaga individual nutqiy vaqt (talking time) ajratish imkoniyati cheklangan bo'lib, katta guruhlarda bu ko'rsatkich bir mashg'ulot davomida bir necha daqiqadan oshmasligi mumkin. Natijada talabalarning katta qismi passiv tinglovchi rolda qoladi, bu esa og'zaki nutq ko'nikmalarining sekin rivojlanishiga sabab bo'ladi. Ushbu muammoni bartaraf etishda zamonaviy raqamli vositalar muhim salohiyatga ega.

Raqamli texnologiyalarning talabalar og'zaki nutqini rivojlantirishdagi imkoniyatlari. **Xorijiy tilni kompyuter va tarmoq texnologiyalari vositasida o'qitish yo'nalishi⁵ (Computer-Assisted Language Learning – CALL) so'nggi o'n yilliklarda mobil qurilmalar va sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi bilan yangi bosqichga — mobil ta'lim (Mobile-Assisted Language Learning – MALL) va sun'iy intellekt yordamida til o'rganish bosqichiga o'tdi. Nemis tilini o'qitishda qo'llaniladigan raqamli vositalarni ularning funksional vazifasiga ko'ra shartli ravishda quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin:**

1) Retseptiv-kirish vositalari — autentik audio va video materiallar bilan ta'minlovchi platformalar (Deutsche Welle "Deutsch lernen", YouTube ta'lim kanallari, podcastlar), ular talabani tabiiy nutq muhitiga jalb qiladi;

2) Nutqni tanish va talaffuzni tahlil qiluvchi dasturlar — talabaning talaffuzini avtomatik tarzda baholab, individual xatolarni ko'rsatuvchi ilovalar;

3) Sun'iy intellektga asoslangan suhbatdosh-botlar — talaba bilan yozma yoki ovozli tarzda erkin muloqot yuritish, savol-javob va rolly o'yin vaziyatlarini simulyatsiya qilish imkonini beruvchi vositalar⁶, bu talabaga xatodan qo'rqmasdan mashq qilish uchun "xavfsiz muhit" yaratadi;

⁴Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2012. – Б. 118–121.

⁵Levy M. CALL: Context and Conceptualisation. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – P. 47–56.

⁶Godwin-Jones R. Speech recognition and networked learning environments // Language Learning & Technology. – 2019. – Vol. 23, No. 3. – P. 1–9.

4) Video-konferentsiya va onlayn hamkorlik platformalari (Zoom, Skype, Padlet, Flip) — real vaqtda yoki asinxron tarzda nemis tilida so‘zlashuvchi sheriklar bilan muloqotni tashkil etish vositasi;

5) Til almashinuvi (tandem) platformalari — ona tili nemis tili bo‘lgan foydalanuvchilar bilan bevosita muloqot qilish imkonini beruvchi ilovalar, ular tilni o‘rganishning norasmiy, motivatsion jihatdan yuqori shaklini ta‘minlaydi⁷.

Tadqiqotchilarning ta‘kidlashicha, raqamli vositalardan foydalanish talabalarning til o‘rganishdagi mustaqilligini (learner autonomy) oshiradi⁸, chunki ular auditoriyadan tashqarida ham o‘z bilim darajasiga mos materialni tanlash, mashq vaqtini rejalashtirish va natijani o‘zi nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shu bilan birga, raqamli vositalarni qo‘llashda bir qator metodik cheklovlarni ham hisobga olish zarur⁹: talabalarning texnik vositalardan foydalanish ko‘nikmasi turlicha bo‘lishi, internet aloqasi sifatining barqaror emasligi, shuningdek, sun‘iy intellektli suhbatdosh-botlar tomonidan berilgan nutqiy namunalarning ba‘zan me‘yoriy adabiy tildan chetga chiqishi mumkinligi shular jumlasidandir. Shu sababli raqamli vositalar an‘anaviy o‘qituvchi rahbarligidagi mashg‘ulotlarni to‘liq almashtiruvchi emas, balki uni to‘ldiruvchi vosita sifatida qo‘llanilishi lozim. Bundan tashqari, raqamli vositalarning muhim afzalligi — darhol teskari aloqa (immediate feedback) berish qobiliyatidir. Pedagogik adabiyotlarda ko‘rsatilishicha, o‘quvchiga berilgan teskari aloqaning tezligi va aniqligi uning o‘quv natijalariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi¹⁰, shu sababli an‘anaviy darsda o‘qituvchi tomonidan kechiktirilgan holda beriladigan tuzatishlardan farqli o‘laroq, raqamli dasturlar orqali talaba xatosini bevosita nutq jarayonida yoki undan so‘ng darhol bilib olish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning bosqichli metodik modeli.

Tadqiqot doirasida nemis tilini o‘qitishda raqamli texnologiyalar asosida og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan to‘rt bosqichli metodik model ishlab chiqildi. Model an‘anaviy kommunikativ metodika tamoyillariga tayangan holda, har bir bosqichda muayyan raqamli vositalarning maqsadli qo‘llanilishini nazarda tutadi (1-jadval).

⁷Godwin-Jones R. Chasing the butterfly effect: Informal language learning online // Language Learning & Technology. – 2018. – Vol. 22, No. 2. – P. 8–14.

⁸Reinders H., White C. 20 years of autonomy and technology: How far have we come and where to next? // Language Learning & Technology. – 2016. – Vol. 20, No. 2. – P. 143–154.

⁹Хайдаров Ф.И. Хорижий тил ўқитишда инновацион технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2018. – Б. 74–79.

¹⁰Hattie J., Timperley H. The power of feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, No. 1. – P. 81–112.

Bosqich	Maqsad	Qo'llaniladigan raqamli vositalar
Tayyorlov (retseptiv)	Nemis tilidagi audio-video materiallarni tinglash/ko'rish, yangi leksik-grammatik birliklarni idrok etish	Podkastlar, YouTube video darslari, Deutsche Welle "Langsam gesprochenen Nachrichten", Quizlet
Reproduktiv-mashq	Talaffuz, intonatsiya va nutq naqshlarini avtomatlashtirish	Nutqni tanish dasturlari (Google, Speechling), audio-o'z-o'zini nazorat qilish ilovalari
Kommunikativ-produktiv	Erkin muloqot, fikr bildirish, muammoli vaziyatlarda nutqiy faollik	Video-konferentsiya (Zoom, Skype), Tandem/HelloTalk, sun'iy intellektli suhbatdosh-botlar
Baholash-refleksiya	Nutqiy natijalarni tahlil qilish, o'z-o'zini baholash	Flip (video-blog), elektron portfolio, o'zaro baholash platformalari (Padlet)

Tayyorlov (retseptiv) bosqichi. Ushbu bosqichda talabalar mavzuga oid autentik audio-video materiallar bilan tanishadi, yangi leksik birliklar va grammatik konstruksiyalarni idrok etadi. Masalan, "Reisen und Verkehrsmittel" (Sayohat va transport) mavzusi bo'yicha Deutsche Welle'ning soddalashtirilgan yangiliklar bo'limi tinglanadi, so'ngra talabalar Quizlet platformasida interaktiv leksik mashqlarni bajaradilar.

Reproduktiv-mashq bosqichi. Bu bosqichda talaba nutqni tanish dasturlari yordamida alohida so'z va gaplarni talaffuz qiladi, dastur esa talaffuz sifatini avtomatik baholaydi. Shuningdek, talabalar qisqa video-parchalarni "dublyaj qilish" (shadowing) mashqini bajaradilar — bu usul talaffuz va intonatsiyani tabiiy nutq namunasiga yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ-produktiv bosqich. Ushbu bosqich metodikaning markaziy qismini tashkil etadi. Talabalar kichik guruhlarda video-konferentsiya platformasi orqali rol o'yinlarni (masalan, "mehmonxonada joy band qilish", "shifokor qabulida", "sayohat marshrutini muhokama qilish") o'ynaydilar. Alohida topshiriq sifatida talabalarga sun'iy intellektli suhbatdosh-bot bilan 5–7 daqiqalik erkin muloqot tashkil etish va uni matn yoki audio ko'rinishida taqdim etish tavsiya qilinadi. Bu usul talabaga real vaqt tanqisligisiz, istalgan vaqtda mashq qilish imkonini beradi.

Baholash-refleksiya bosqichi. Yakuniy bosqichda talabalar o'z nutqiy namunalarini (audio yoki video yozuv shaklida) Flip platformasiga joylashtiradilar, guruhdoshlari va o'qituvchi tomonidan tuzilgan mezonlar asosida o'zaro baholash amalga oshiriladi. Baholash mezonlari sifatida CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan to'rt ko'rsatkich qo'llaniladi: talaffuz va intonatsiya, leksik-grammatik to'g'rilik, nutqiy ravonlik va mazmuniy izchillik, muloqotga kirishish faolligi.

Tajriba-sinov ishlarining tahlili. **Ishlab chiqilgan metodik modelning samaradorligini aniqlash maqsadida oliy ta'lim muassasasi talabalari ishtirokida pedagogik tajriba-sinov ishi tashkil etildi.** Tajribada nemis tilini o'rganuvchi ikkinchi bosqich talabalaridan iborat 60 nafar talaba qatnashdi, ular tasodifiy tanlov asosida nazorat (n=30, an'anaviy metodika bo'yicha ta'lim oldi) va tajriba (n=30, taklif etilgan raqamli texnologiyalarga asoslangan metodika bo'yicha ta'lim oldi) guruhlariga ajratildi.

Tajriba 12 haftalik o'quv davrini o'z ichiga oldi. Har ikki guruhda ham tajriba boshida va yakunida bir xil topshiriqlar tarkibiga ega og'zaki nutq testi o'tkazildi, natijalar yuqorida keltirilgan to'rt mezon asosida 100 balllik shkalada baholandi. Natijalar 2-jadvalda umumlashtirilgan.

Ko'rsatkich	Nazorat guruhi (n=30)	Tajriba guruhi (n=30)
Boshlang'ich bosqich (o'rtacha ball, 100 balldan)	54,2	53,8
Yakuniy bosqich (o'rtacha ball, 100 balldan)	61,4	78,9
O'sish dinamikasi (%)	+7,2	+25,1
Talaffuz va intonatsiya bo'yicha o'sish	+5,4	+21,3
Nutqiy o'zaro ta'sir (interaktsiya) bo'yicha o'sish	+6,1	+27,6

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tajriba guruhida o'rtacha ko'rsatkichning o'sishi (+25,1%) nazorat guruhidagi o'sishdan (+7,2%) sezilarli darajada yuqori bo'ldi. Ayniqsa, nutqiy o'zaro ta'sir (interaktsiya) ko'rsatkichi bo'yicha farq eng katta ko'rsatkichni (+27,6% ga qarshi +6,1%) tashkil etdi, bu esa video-konferentsiya va suhbatdosh-botlar orqali tashkil etilgan muntazam muloqot mashqlarining talabalarning real vaqtda fikr almashish ko'nikmasiga ijobiy ta'sir

ko'rsatganidan dalolat beradi. Olingan natijalar statistik jihatdan ishonchli tafovutni tashkil etib (t-mezoni bo'yicha tekshirish natijalarida $p < 0,05$ darajasida), bu ishlab chiqilgan metodik modelning an'anaviy yondashuvga nisbatan pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, tajriba guruhi talabalarining 86 foizi raqamli vositalar yordamida mashq qilishni auditoriyadagi an'anaviy mashqlarga nisbatan yanada qiziqarli va samarali deb baholadi.

Natijalarning muhokamasi. Olingan natijalar boshqa tadqiqotchilarning xulosalari bilan umumiy uyg'unlikni tashkil etadi¹¹: xususan, talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning yuqori samaradorligi qayd etilgan. Shu bilan birga, tajriba guruhida fonetik-intonatsion ko'rsatkichning o'sishi (+21,3%) leksik-grammatik to'g'rilik ko'rsatkichiga nisbatan biroz past bo'ldi, bu esa tovush va ohangni avtomatik tarzda to'g'rilash dasturlarining aniqligini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Shunday qilib, olingan empirik ma'lumotlar nazariy qismda asoslangan gipotezani raqamli texnologiyalarning bosqichma-bosqich va maqsadli tatbiq etilishi talabalarining og'zaki nutq kompetensiyasini an'anaviy metodikaga nisbatan samaraliroq rivojlantirishini — to'liq tasdiqladi.

XULOSA. O'tkazilgan tadqiqot natijalari nemis tilini o'qitish jarayonida raqamli texnologiyalarni maqsadli va bosqichma-bosqich tatbiq etish talabalarining og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatdi. Tayyorlov, reproduktiv-mashq, kommunikativ-produktiv va baholash-refleksiya bosqichlaridan iborat ishlab chiqilgan metodik model nafaqat talabalarining nutqiy ravonligi va to'g'riligini, balki ularning mustaqil o'rganish faolligi va motivatsiyasini ham oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi: birinchidan, nemis tili darslarida har bir mavzu bo'yicha kamida bitta kommunikativ-produktiv topshiriq raqamli vosita (video-konferentsiya, suhbatdosh-bot yoki tandem platforma) orqali tashkil etilishi maqsadga muvofiq; ikkinchidan, talabalarining og'zaki nutqini baholashda CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan aniq mezonlardan foydalanish tavsiya etiladi; uchinchidan, o'qituvchilar uchun raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha uslubiy qo'llanmalar va malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim. Kelgusi tadqiqotlar raqamli texnologiyalar asosida og'zaki nutqni rivojlantirish metodikasining boshqa xorijiy tillarni o'qitish jarayoniga moslashtirilishi, shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarining yanada chuqur pedagogik integratsiyasi masalalarini o'rganishga qaratilishi mumkin.

¹¹Дюсупова А.Т. Талабаларда коммуникатив компетентликни ривожлантиришда рақамли платформалардан фойдаланиш // Педагогика ва психология муаммолари. – 2022. – №3. – Б. 55–61.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2012. – 432 б.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2001. – 273 p.
3. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.
4. Levy M. CALL: Context and Conceptualisation. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 298 p.
5. Warschauer M., Healey D. Computers and language learning: An overview // Language Teaching. – 1998. – Vol. 31, No. 2. – P. 57–71.
6. Chapelle C.A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 213 p.
7. Godwin-Jones R. Speech recognition and networked learning environments // Language Learning & Technology. – 2019. – Vol. 23, No. 3. – P. 1–9.
8. Ellis R. The Study of Second Language Acquisition. – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 968 p.
9. Хайдаров Ф.И. Хорижий тил ўқитишда инновацион технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2018. – 164 б.
10. Hattie J., Timperley H. The power of feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, No. 1. – P. 81–112.
11. Reinders H., White C. 20 years of autonomy and technology: How far have we come and where to next? // Language Learning & Technology. – 2016. – Vol. 20, No. 2. – P. 143–154.
12. Тилидан Ж.М. Замонавий ахборот технологиялари асосида чет тилларини ўқитиш методикаси: пед. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2021. – 52 б.
13. Godwin-Jones R. Chasing the butterfly effect: Informal language learning online // Language Learning & Technology. – 2018. – Vol. 22, No. 2. – P. 8–14.

UO'K 811.112.2:37.02

**NEMIS TILINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TALABALARNING OG'ZAKI NUTQ KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISH METODIKASI**

Zulunova Moxidil Murodjon qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada nemis tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonida talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini raqamli texnologiyalar asosida

rivojlantirish metodikasi tadqiq etilgan. Maqolada og‘zaki nutq kompetensiyasining tarkibiy qismlari, uni shakllantirishda zamonaviy raqamli vositalarning – video-konferentsiya platformalari, podkastlar, nutqni tanish dasturlari, sun‘iy intellektga asoslangan suhbatdosh-botlar va mobil ilovalarning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Tayyorlov, reproduktiv-mashq, kommunikativ-produktiv va baholash-refleksiya bosqichlaridan iborat metodik model ishlab chiqilgan hamda uning samaradorligi tajriba-sinov ishlari natijalari asosida statistik jihatdan asoslangan.

Аннотация. В статье исследуется методика развития компетенции устной речи студентов на основе цифровых технологий в процессе обучения немецкому языку как иностранному. Рассмотрены структурные компоненты компетенции устной речи, а также педагогический потенциал современных цифровых средств – платформ видеоконференций, подкастов, программ распознавания речи, чат-ботов на основе искусственного интеллекта и мобильных приложений. Разработана методическая модель, включающая подготовительный, репродуктивно-тренировочный, коммуникативно-продуктивный и оценочно-рефлексивный этапы; её эффективность подтверждена результатами опытно-экспериментальной работы.

Abstract. This article examines the methodology of developing students' oral speech competence based on digital technologies in the process of teaching German as a foreign language. The structural components of oral speech competence are analysed, along with the pedagogical potential of modern digital tools — video-conferencing platforms, podcasts, speech-recognition software, AI-based conversational agents and mobile applications. A methodological model comprising preparatory, reproductive-training, communicative-productive and evaluative-reflective stages is proposed, and its effectiveness is substantiated through the results of an experimental study.

Kalit so‘zlar: nemis tili, og‘zaki nutq kompetensiyasi, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, masofaviy ta‘lim vositalari, sun‘iy intellekt, chet til o‘qitish metodikasi.

Ключевые слова: немецкий язык, компетенция устной речи, цифровые технологии, коммуникативная компетенция, средства дистанционного обучения, искусственный интеллект, методика обучения иностранным языкам.

Keywords: German language, oral speech competence, digital technologies, communicative competence, distance-learning tools, artificial intelligence, foreign language teaching methodology.

KIRISH. Jahon miqyosida ta‘lim tizimining raqamlashtirilishi va xorijiy tillarni chuqur o‘rganishga bo‘lgan ehtiyojning ortib borishi nemis tilini o‘qitish metodikasi oldiga sifat jihatidan yangi vazifalarni qo‘ymoqda. O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganish tizimini takomillashtirishga qaratilgan me‘yoriy-huquqiy hujjatlar oliy ta‘lim muassasalarida kommunikativ

yo‘naltirilgan, amaliyotga tayanuvchi til o‘qitish metodikasini joriy etishni dolzarb vazifa sifatida belgilaydi¹².

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, an‘anaviy auditoriya sharoitida talabalarning og‘zaki nutqini rivojlantirish uchun ajratilgan vaqt va nutqiy amaliyot imkoniyatlari cheklangan bo‘lib, bu holat ko‘pincha talabalarning grammatik va leksik bilimlari bilan ularning bevosita muloqotga kirishish, fikrini erkin va izchil ifodalash ko‘nikmalari o‘rtasida nomutanosiblik yuzaga kelishiga olib keladi. Raqamli texnologiyalarning ta‘lim jarayoniga integratsiyalashuvi ushbu muammoni hal etishning samarali yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda, chunki ular auditoriyadan tashqarida ham til muhitini sun‘iy yaratish, haqiqiy (autentik) nutqiy vaziyatlarga jalb qilish va individual nutqiy faollikni oshirish imkonini beradi. Mavzuning dolzarbligi quyidagi omillar bilan belgilanadi: birinchidan, raqamli avlod vakillari bo‘lgan zamonaviy talabalarning o‘quv faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga bo‘lgan ustuvor moyilligi; ikkinchidan, Yevropa tillar uchun umumiy tayanch tizimi (CEFR) talablariga muvofiq og‘zaki muloqot ko‘nikmalarini amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan tarzda baholash zaruriyati; uchinchidan, pandemiyadan keyingi davrda masofaviy va aralash (blended) ta‘lim shakllarining barqaror tus olishi.

Tadqiqotning maqsadi — nemis tilini o‘qitish jarayonida talabalarning og‘zaki nutq kompetensiyasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish va uning samaradorligini tajriba-sinov yo‘li bilan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: og‘zaki nutq kompetensiyasining lingvodidaktik mohiyatini ochib berish; nemis tilini o‘qitishda qo‘llaniladigan raqamli vositalarni tasniflash va ularning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish; bosqichma-bosqich metodik modelni ishlab chiqish; modelning samaradorligini pedagogik tajriba orqali tekshirish.

Tadqiqotning ob‘ekti — oliy ta‘lim muassasalarida nemis tilini o‘qitish jarayoni, predmeti esa — ushbu jarayonda raqamli texnologiyalar vositasida talabalarning og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasidir. Tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatish, pedagogik tajriba-sinov va matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyati. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda nemis tilini o‘qitishda og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan raqamli vositalar ilk bor funksional tamoyil asosida tasniflangan hamda ularning har biri kommunikativ mashg‘ulotning muayyan bosqichi bilan uzviy bog‘langan holda bosqichli metodik modelga birlashtirilgan. Shuningdek, model samaradorligini baholash uchun CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan

¹²O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xorijiy tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-1875-sonli qarori, 2012-yil 10-dekabr.

mezonlar tizimi ishlab chiqilgan bo‘lib, u nafaqat nutqning to‘g‘riligini, balki uning ravonligi va o‘zaro ta’sir sifatini ham miqdoriy jihatdan baholash imkonini beradi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati uning natijalari oliy ta’lim muassasalarida nemis tili o‘qituvchilari tomonidan darslarni loyihalashtirishda, o‘quv-metodik majmualar va ishchi dasturlarni takomillashtirishda, shuningdek, pedagogik kadrlarning malakasini oshirish kurslari mazmunini boyitishda bevosita qo‘llanilishi mumkinligi bilan belgilanadi. Ishlab chiqilgan bosqichli model boshqa xorijiy tillarni (ingliz, fransuz, ispan va boshqalar) o‘qitish amaliyotiga ham moslashtirilgan holda tatbiq etilishi mumkin.

Og‘zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari. **Og‘zaki nutq kompetensiyasi til o‘rganuvchining fikrini og‘zaki shaklda to‘g‘ri, izchil va vaziyatga mos ravishda ifodalash, shuningdek, muloqot jarayonida sherigining nutqini idrok etish va unga adekvat reaksiya berish qobiliyati sifatida ta’riflanadi¹³. Bu kompetensiya faqat til birliklarini bilishni emas, balki ularni real vaqt rejimida, nutqiy vaziyatga mos holda qo‘llay olishni ham nazarda tutadi. Yevropa tillar uchun umumiy tayanch tizimida¹⁴ og‘zaki nutq ikki ko‘nikma turiga — monologik nutq (sözlü ifoda) va dialogik nutq (o‘zaro muloqot) ga ajratiladi hamda har bir til darajasi (A1–C2) uchun aniq deskriptorlar belgilangan. Ushbu deskriptorlar talabalar nutqini baholashda ob’ektiv mezon vazifasini bajaradi.**

Metodika fanida og‘zaki nutq kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat deb hisoblanadi: fonetik-intonatsion to‘g‘rilik (talaffuz, urg‘u, ohang), leksik-grammatik to‘g‘rilik, nutqiy ravonlik (fluency), mazmuniy izchillik (coherence) hamda nutqiy o‘zaro ta’sir (interaction) ko‘nikmasi. Ushbu tarkibiy qismlarning barchasini bir vaqtning o‘zida rivojlantirish an’anaviy metodlar doirasida murakkab pedagogik vazifa hisoblanadi.

¹⁵J.J. Jalolov ta’kidlaganidek, chet til o‘qitishda nutqiy faoliyatning barcha turlari — tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish — o‘zaro uzviy bog‘liq holda, kommunikativ yondashuv asosida shakllantirilishi lozim, aks holda o‘quvchida “passiv bilim” shakllanib, u nutqiy vaziyatda amaliy qo‘llanilmay qoladi. Shu bilan birga, an’anaviy auditoriya mashg‘ulotlarida har bir talabaga individual nutqiy vaqt (talking time) ajratish imkoniyati cheklangan bo‘lib, katta guruhlarda bu ko‘rsatkich bir mashg‘ulot davomida bir necha daqiqadan oshmasligi mumkin. Natijada talabalarning

¹³Bygate M. Speaking. – Oxford: Oxford University Press, 1987. – P. 5–12 (2019 yilgi qayta nashri).

¹⁴Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2001. – P. 26–29, 58–61.

¹⁵Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2012. – Б. 118–121.

katta qismi passiv tinglovchi rovida qoladi, bu esa og‘zaki nutq ko‘nikmalarining sekin rivojlanishiga sabab bo‘ladi. Ushbu muammoni bartaraf etishda zamonaviy raqamli vositalar muhim salohiyatga ega.

Raqamli texnologiyalarning talabalar og‘zaki nutqini rivojlantirishdagi imkoniyatlari. **Xorijiy tilni kompyuter va tarmoq texnologiyalari vositasida o‘qitish yo‘nalishi¹⁶ (Computer-Assisted Language Learning – CALL) so‘nggi o‘n yilliklarda mobil qurilmalar va sun‘iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi bilan yangi bosqichga — mobil ta‘lim (Mobile-Assisted Language Learning – MALL) va sun‘iy intellekt yordamida til o‘rganish bosqichiga o‘tdi. Nemis tilini o‘qitishda qo‘llaniladigan raqamli vositalarni ularning funksional vazifasiga ko‘ra shartli ravishda quyidagi guruhlariga bo‘lish mumkin:**

1) Retseptiv-kirish vositalari — autentik audio va video materiallar bilan ta‘minlovchi platformalar (Deutsche Welle “Deutsch lernen”, YouTube ta‘lim kanallari, podcastlar), ular talabani tabiiy nutq muhitiga jalb qiladi;

2) Nutqni tanish va talaffuzni tahlil qiluvchi dasturlar — talabaning talaffuzini avtomatik tarzda baholab, individual xatolarni ko‘rsatuvchi ilovalar;

3) Sun‘iy intellektga asoslangan suhbatdosh-botlar — talaba bilan yozma yoki ovozli tarzda erkin muloqot yuritish, savol-javob va rolli o‘yin vaziyatlarini simulyatsiya qilish imkonini beruvchi vositalar¹⁷, bu talabaga xatodan qo‘rqmasdan mashq qilish uchun “xavfsiz muhit” yaratadi;

4) Video-konferentsiya va onlayn hamkorlik platformalari (Zoom, Skype, Padlet, Flip) — real vaqtda yoki asinxron tarzda nemis tilida so‘zlashuvchi sheriklar bilan muloqotni tashkil etish vositasi;

5) Til almashinuvi (tandem) platformalari — ona tili nemis tili bo‘lgan foydalanuvchilar bilan bevosita muloqot qilish imkonini beruvchi ilovalar, ular tilni o‘rganishning norasmiy, motivatsion jihatdan yuqori shaklini ta‘minlaydi¹⁸.

Tadqiqotchilarning ta‘kidlashicha, raqamli vositalardan foydalanish talabalarning til o‘rganishdagi mustaqilligini (learner autonomy) oshiradi¹⁹, chunki ular auditoriyadan tashqarida ham o‘z bilim darajasiga mos materialni tanlash, mashq vaqtini rejalashtirish va natijani o‘zi nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

¹⁶Levy M. CALL: Context and Conceptualisation. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – P. 47–56.

¹⁷Godwin-Jones R. Speech recognition and networked learning environments // Language Learning & Technology. – 2019. – Vol. 23, No. 3. – P. 1–9.

¹⁸Godwin-Jones R. Chasing the butterfly effect: Informal language learning online // Language Learning & Technology. – 2018. – Vol. 22, No. 2. – P. 8–14.

¹⁹Reinders H., White C. 20 years of autonomy and technology: How far have we come and where to next? // Language Learning & Technology. – 2016. – Vol. 20, No. 2. – P. 143–154.

Shu bilan birga, raqamli vositalarni qo'llashda bir qator metodik cheklovlarni ham hisobga olish zarur²⁰: talabalarning texnik vositalardan foydalanish ko'nikmasi turlicha bo'lishi, internet aloqasi sifatining barqaror emasligi, shuningdek, sun'iy intellektli suhbatdosh-botlar tomonidan berilgan nutqiy namunalarning ba'zan me'yoriy adabiy tildan chetga chiqishi mumkinligi shular jumlasidandir. Shu sababli raqamli vositalar an'anaviy o'qituvchi rahbarligidagi mashg'ulotlarni to'liq almashtiruvchi emas, balki uni to'ldiruvchi vosita sifatida qo'llanilishi lozim. Bundan tashqari, raqamli vositalarning muhim afzalligi — darhol teskari aloqa (immediate feedback) berish qobiliyatidir. Pedagogik adabiyotlarda ko'rsatilishicha, o'quvchiga berilgan teskari aloqaning tezligi va aniqligi uning o'quv natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi²¹, shu sababli an'anaviy darsda o'qituvchi tomonidan kechiktirilgan holda beriladigan tuzatishlardan farqli o'laroq, raqamli dasturlar orqali talaba xatosini bevosita nutq jarayonida yoki undan so'ng darhol bilib olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning bosqichli metodik modeli.

Tadqiqot doirasida nemis tilini o'qitishda raqamli texnologiyalar asosida og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan to'rt bosqichli metodik model ishlab chiqildi. Model an'anaviy kommunikativ metodika tamoyillariga tayangan holda, har bir bosqichda muayyan raqamli vositalarning maqsadli qo'llanilishini nazarda tutadi (1-jadval).

Bosqich	Maqsad	Qo'llaniladigan raqamli vositalar
Tayyorlov (retseptiv)	Nemis tilidagi audio-video materiallarni tinglash/ko'rish, yangi leksik-grammatik birliklarni idrok etish	Podkastlar, YouTube video darslari, Deutsche Welle "Langsam gesprochenen Nachrichten", Quizlet
Reproduktiv-mashq	Talaffuz, intonatsiya va nutq naqshlarini avtomatlashtirish	Nutqni tanish dasturlari (Google, Speechling), audio-o'z-o'zini nazorat qilish ilovalari

²⁰Хайдаров Ф.И. Хорижий тил ўқитишда инновацион технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2018. – Б. 74–79.

²¹Hattie J., Timperley H. The power of feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, No. 1. – P. 81–112.

Kommunikativ- produktiv	Erkin muloqot, fikr bildirish, muammoli vaziyatlarda nutqiy faollik	Video-konferentsiya (Zoom, Skype), Tandem/HelloTalk, sun'iy intellektli suhbatdosh- botlar
Baholash- refleksiya	Nutqiy natijalarni tahlil qilish, o'z-o'zini baholash	Flip (video-blog), elektron portfolio, o'zaro baholash platformalari (Padlet)

Tayyorlov (retseptiv) bosqichi. Ushbu bosqichda talabalar mavzuga oid autentik audio-video materiallar bilan tanishadi, yangi leksik birliklar va grammatik konstruksiyalarni idrok etadi. Masalan, “Reisen und Verkehrsmittel” (Sayohat va transport) mavzusi bo'yicha Deutsche Welle'ning soddalashtirilgan yangiliklar bo'limi tinglanadi, so'ngra talabalar Quizlet platformasida interaktiv leksik mashqlarni bajaradilar.

Reproduktiv-mashq bosqichi. Bu bosqichda talaba nutqni tanish dasturlari yordamida alohida so'z va gaplarni talaffuz qiladi, dastur esa talaffuz sifatini avtomatik baholaydi. Shuningdek, talabalar qisqa video-parchalarni “dublyaj qilish” (shadowing) mashqini bajaradilar — bu usul talaffuz va intonatsiyani tabiiy nutq namunasiga yaqinlashtirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ-produktiv bosqich. Ushbu bosqich metodikaning markaziy qismini tashkil etadi. Talabalar kichik guruhlarda video-konferentsiya platformasi orqali rol o'yinlarni (masalan, “mehmonxonada joy band qilish”, “shifokor qabulida”, “sayohat marshrutini muhokama qilish”) o'ynaydilar. Alohida topshiriq sifatida talabalarga sun'iy intellektli suhbatdosh-bot bilan 5–7 daqiqalik erkin muloqot tashkil etish va uni matn yoki audio ko'rinishida taqdim etish tavsiya qilinadi. Bu usul talabaga real vaqt tanqisligisiz, istalgan vaqtda mashq qilish imkonini beradi.

Baholash-refleksiya bosqichi. Yakuniy bosqichda talabalar o'z nutqiy namunalarini (audio yoki video yozuv shaklida) Flip platformasiga joylashtiradilar, guruhdoshlari va o'qituvchi tomonidan tuzilgan mezonlar asosida o'zaro baholash amalga oshiriladi. Baholash mezonlari sifatida CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan to'rt ko'rsatkich qo'llaniladi: talaffuz va intonatsiya, leksik-grammatik to'g'rilik, nutqiy ravonlik va mazmuniy izchillik, muloqotga kirishish faolligi.

Tajriba-sinov ishlarining tahlili. **Ishlab chiqilgan metodik modelning samaradorligini aniqlash maqsadida oliy ta'lim muassasasi talabalari ishtirokida pedagogik tajriba-sinov ishi tashkil etildi.** Tajribada nemis tilini o'rganuvchi ikkinchi bosqich talabalaridan iborat 60 nafar talaba qatnashdi, ular tasodifiy tanlov asosida nazorat (n=30, an'anaviy metodika bo'yicha ta'lim oldi) va tajriba (n=30, taklif etilgan raqamli texnologiyalarga asoslangan metodika bo'yicha ta'lim oldi) guruhlariga ajratildi.

Tajriba 12 haftalik o'quv davrini o'z ichiga oldi. Har ikki guruhda ham tajriba boshida va yakunida bir xil topshiriqlar tarkibiga ega og'zaki nutq testi o'tkazildi, natijalar yuqorida keltirilgan to'rt mezon asosida 100 balllik shkalada baholandi. Natijalar 2-jadvalda umumlashtirilgan.

Ko'rsatkich	Nazorat guruhi (n=30)	Tajriba guruhi (n=30)
Boshlang'ich bosqich (o'rtacha ball, 100 balldan)	54,2	53,8
Yakuniy bosqich (o'rtacha ball, 100 balldan)	61,4	78,9
O'sish dinamikasi (%)	+7,2	+25,1
Talaffuz va intonatsiya bo'yicha o'sish	+5,4	+21,3
Nutqiy o'zaro ta'sir (interaktsiya) bo'yicha o'sish	+6,1	+27,6

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tajriba guruhida o'rtacha ko'rsatkichning o'sishi (+25,1%) nazorat guruhidagi o'sishdan (+7,2%) sezilarli darajada yuqori bo'ldi. Ayniqsa, nutqiy o'zaro ta'sir (interaktsiya) ko'rsatkichi bo'yicha farq eng katta ko'rsatkichni (+27,6% ga qarshi +6,1%) tashkil etdi, bu esa video-konferentsiya va suhbatdosh-botlar orqali tashkil etilgan muntazam muloqot mashqlarining talabalarining real vaqtda fikr almashish ko'nikmasiga ijobiy ta'sir ko'rsatganidan dalolat beradi. Olingan natijalar statistik jihatdan ishonchli tafovutni tashkil etib (t-mezone bo'yicha tekshirish natijalarida $p < 0,05$ darajasida), bu ishlab chiqilgan metodik modelning an'anaviy yondashuvga nisbatan pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, tajriba guruhi talabalarining 86 foizi raqamli vositalar yordamida mashq qilishni auditoriyadagi an'anaviy mashqlarga nisbatan yanada qiziqarli va samarali deb baholadi.

Natijalarning muhokamasi. Olingan natijalar boshqa tadqiqotchilarning xulosalari bilan umumiy uyg'unlikni tashkil etadi²²: xususan, talabalarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda raqamli platformalardan

²² Дюсупова А.Т. Талабаларда коммуникатив компетентликни ривожлантиришда рақамли платформалардан фойдаланиш // Педагогика ва психология муаммолари. – 2022. – №3. – Б. 55–61.

foydalanishning yuqori samaradorligi qayd etilgan. Shu bilan birga, tajriba guruhida fonetik-intonatsion ko'rsatkichning o'sishi (+21,3%) leksik-grammatik to'g'rilik ko'rsatkichiga nisbatan biroz past bo'ldi, bu esa tovush va ohangni avtomatik tarzda to'g'rilash dasturlarining aniqligini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, olingan empirik ma'lumotlar nazariy qismda asoslangan gipotezani raqamli texnologiyalarning bosqichma-bosqich va maqsadli tatbiq etilishi talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini an'anaviy metodikaga nisbatan samaraliroq rivojlantirishini — to'liq tasdiqladi.

XULOSA. O'tkazilgan tadqiqot natijalari nemis tilini o'qitish jarayonida raqamli texnologiyalarni maqsadli va bosqichma-bosqich tatbiq etish talabalarning og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatdi. Tayyorlov, reproduktiv-mashq, kommunikativ-produktiv va baholash-refleksiya bosqichlaridan iborat ishlab chiqilgan metodik model nafaqat talabalarning nutqiy ravonligi va to'g'riligini, balki ularning mustaqil o'rganish faolligi va motivatsiyasini ham oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi: birinchidan, nemis tili darslarida har bir mavzu bo'yicha kamida bitta kommunikativ-produktiv topshiriq raqamli vosita (video-konferentsiya, suhbatdosh-bot yoki tandem platforma) orqali tashkil etilishi maqsadga muvofiq; ikkinchidan, talabalarning og'zaki nutqini baholashda CEFR deskriptorlariga moslashtirilgan aniq mezonlardan foydalanish tavsiya etiladi; uchinchidan, o'qituvchilar uchun raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha uslubiy qo'llanmalar va malaka oshirish kurslari tashkil etilishi lozim. Kelgusi tadqiqotlar raqamli texnologiyalar asosida og'zaki nutqni rivojlantirish metodikasining boshqa xorijiy tillarni o'qitish jarayoniga moslashtirilishi, shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarining yanada chuqur pedagogik integratsiyasi masalalarini o'rganishga qaratilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2012. – 432 б.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2001. – 273 p.
3. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: ИКАР, 2009. – 448 с.
4. Levy M. CALL: Context and Conceptualisation. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 298 p.
5. Warschauer M., Healey D. Computers and language learning: An overview // Language Teaching. – 1998. – Vol. 31, No. 2. – P. 57–71.

6. Chapelle C.A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing and Research. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 213 p.
7. Godwin-Jones R. Speech recognition and networked learning environments // Language Learning & Technology. – 2019. – Vol. 23, No. 3. – P. 1–9.
8. Ellis R. The Study of Second Language Acquisition. – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 968 p.
9. Хайдаров Ф.И. Хорижий тил ўқитишда инновацион технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2018. – 164 б.
10. Hattie J., Timperley H. The power of feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, No. 1. – P. 81–112.
11. Reinders H., White C. 20 years of autonomy and technology: How far have we come and where to next? // Language Learning & Technology. – 2016. – Vol. 20, No. 2. – P. 143–154.
12. Тилидан Ж.М. Замонавий ахборот технологиялари асосида чет тилларини ўқитиш методикаси: пед. фан. бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2021. – 52 б.
13. Godwin-Jones R. Chasing the butterfly effect: Informal language learning online // Language Learning & Technology. – 2018. – Vol. 22, No. 2. – P. 8–14.